

Slobodno tržište u praksi

Izvor: radnicki.org, 11.04.2017.

Autor: Luka Resanović. -

OBUĆARSKI BRENDOVI DO PROFITA DOLAZE INTERNACIONALNIM IZRABLJIVANJEM RADNE SNAGE

Međunarodno istraživanje o radnim uvjetima u obućarskoj industriji u šest zemalja istočne i jugoistočne Europe jasno razotkriva kako ideja i teorija slobodno-tržišnog kapitalizma izgleda u praksi. Dok vlasnici velikih obućarskih brendova izbjegavaju carinske poreze te zbrajaju milijarde, a njihovi proizvodi preplavljaju dućane diljem Europe, radništvo perifernih zemalja koje svojim radom stvara te iste proizvode prisiljeno je raditi za crkavicu.

Proteklih mjeseci često smo pisali o teškom položaju radništva u tekstilnoj i obućarskoj industriji u Hrvatskoj gdje su plaće, radni uvjeti i radnička prava na izrazito niskim razinama. Na primjeru **GEOXA** iz Vranja pokazali smo grozno stanje u Srbiji, a ovom prilikom ćemo predstaviti rezultate međunarodnog istraživanja o katastrofalnim uvjetima rada u obućarskoj industriji u šest zemalja istočne i jugoistočne Europe – Bosni i Hercegovini, Makedoniji, Albaniji, Rumunjskoj, Slovačkoj i Poljskoj. Istraživanje su prošle godine provele organizacije Clean Clothes Campaign (**CCC**) i projekt **CHANGE YOUR SHOES**, a uključuje 179 intervjuiranih radnica i radnika iz 12 tvornica. Sve tvornice proizvode

cipele za poznate zapadnoeuropske brendove kao što

su **ZARA, DEICHMANN, LOWA, GEOX, BATA** itd. Prema dostupnim podacima, u obućarskom sektoru u ovih šest zemalja ukupno radi oko 120.000 ljudi.

Za početak valja istaknuti kako se proces proizvodnje odvija po trgovinskom režimu poznatom pod imenom Outward Processing Trade (**OPT**) čime se uvelike pogoduje kapitalu. Naime, brendovi u proizvodne zemlje (BiH, Albanija, Makedonija) šalju sirovine koje tamošnji radnici zaprimaju i od njih sastavljaju i šivaju cipele da bi ih onda poslali natrag u te zemlje gdje se cipele konačno etiketiraju i prodaju na europskom tržištu. Ono što je ključno jest da su brendovi u ovom protoku robe potpuno oslobođeni plaćanja carinskog poreza čime se vrše goleme uštede odnosno zarađuje dodatni profit. Nakon što ih je Europska unija oslobodila plaćanja poreza nauštrb interesa nacionalnih ekonomija, brendovi svoju najveću uštedu i profit stječu preko teške eksploatacije radništva u proizvodnim zemljama.

Rezultati istraživanja pokazali su da kontaktirani radnici zarađuju minimalac kojim ne mogu pokriti osnovne životne potrebe. Raskorak između minimalne plaće koju oni primaju i procijenjene plaće potrebne za osnovne životne potrebe četveročlane obitelji veći je nego u Kini.

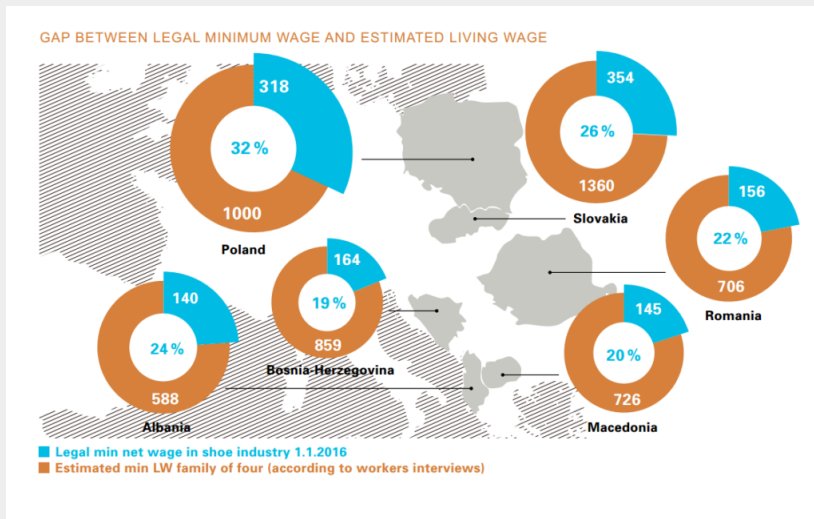

Foto: CCC | Velika razlika između propisanog minimalnca i plaće potrebne za život četveročlane obitelji

Nadalje, osim što rade za crkavicu kojom ne mogu pokriti osnovne potrebe (pa nakon radnog vremena moraju ulaziti u sferu sive ekonomije ili njihovi partneri/ce moraju ići raditi u inozemstvo pa im šalju novac), radnice i radnici u ovim tvornicama nemaju ni plaćene prekovremene sate, teško dobivaju pravo na godišnji odmor, ne uplaćuje im se zakonski propisano socijalno osiguranje, rade pod ekstremnim temperaturama (ljeti u halama zna biti i 40 stupnjeva). Da ovdje ne bude kraj užasu, njihovo zdravlje izloženo je visokom riziku jer nemaju adekvatnu zaštitu od mnogih otrovnih kemikalija i supstanci kojima su okruženi. Primjerice, radi brzine koja se od njih traži, radnici u nekim tvornicama ne nose zaštitne rukavice. Uprava pred radništvo stavlja sistem kvota koje je nemoguće ispuniti u regularnom radnom vremenu stoga često ostaju raditi i prekovremeno, što uzrokuje dodatni stres. U nekim zemljama (Albanija, BiH, Makedonija) pojedini ispitanici nisu dobili ni minimalnu plaću iako su odradili hrpu prekovremenih sati u mjesecu. Ovi radnici mogu se anonimno požaliti, ali pravnu zaštitu nemaju.

Naime, osim robovskog tretmana, radnicima iz svih

šest zemalja i 12 tvornica zajedničko je da nisu sindikalno organizirani, a upravo takva - jeftina i neorganizirana - radna snaga najviše odgovara vlasnicima, tj. kapitalističkim izrabljivačima i parazitima. Također, državne inspekcije za rad u tvornice zalaze rijetko, a kada dođu, ranije se uredno najave što upravama daje vremena da se pripreme.

Uz **EUROPSKU UNIJU** koja kapitalu osigurava bescarinski protok robe, glavni saveznici u izrabljivanju radništva su nadnacionalne institucije i državni kreditori - **MMF, SVJETSKA BANKA** i **EUROPSKA KOMISIJA**. Istraživanje tako navodi da, prije nego što državama daju svoje lihvarske kredite, ove institucije traže ispunjenja određenih uvjeta, a jedan od njih jest i stroga fiskalna disciplina u pogledu ograničenja rasta (minimalnih) plaća. Tako radništvo ostaje zarobljeno u okovima najamnog rada čime ne mogu započeti samostalan obiteljski život.

“Moja supruga i ja radimo u ovoj tvornici. Drago nam je što smo našli posao, ali ne možemo zamisliti podizanje djece s ovakvim tvorničkim plaćama. Naši roditelji i rođaci nas ne mogu financijski pomagati, stoga ovisimo o ovoj mizernoj plaći. Htjeli smo se preseliti iz sela u grad radi bolje života, ali s ovim plaćama ne možemo plaćati stanarinu i režije u grad”, rekao je istraživačima jedan rumunjski radnik.

Osim što ne mogu započeti samostalan život, mnogi moraju raditi dodatne poslove da bi preživjeli. U Makedoniji mnoge radnice nakon posla idu na polje čime se njihov radni dan produljuje za još nekoliko sati, a u Rumunjskoj radnice često ostaju samohrane majke jer muževi odlaze trbuhom za kruhom na Zapad kako bi im slali novac, pa radnice djecu podižu same.

Osim robovskog tretmana, radnicima iz svih šest zemalja i 12 tvornica zajedničko je da nisu sindikalno organizirani, a upravo takva, jeftina i neorganizirana, radna snaga najviše odgovara kapitalističkim izrabljivačima i parazitima. Također, državne inspekcije za rad u tvornice zalaze rijetko, a kada dođu, ranije se uredno najave što upravama daje vremena da se pripreme.

Prema istraživanju udruge potrošača **TUDATOS VÁSÁRLÓK EGYESÜLETE**, slična situacija je i u Mađarskoj gdje za zapadne kapitalističke brendove (**ADIDAS, DOLCE & GABBANA, CHRISTIAN DIOR** itd.) u podjednako teškim uvjetima rade desetine tisuća radnica i radnika. U slučaju rasta sindikalnog organiziranja i zahtjeva za boljim radnim uvjetima, kapitalisti se služe starom prijetnjom – relokacijom proizvodnje u neku drugu zemlju. Ova prijetnja česta je i u Srbiji.

Kao prijedlog rješenja, istraživači CCC-a i projekta Change your Shoes traže od Europske unije i nacionalnih vlada definiranje i implementaciju dostojanstvene životne plaće (*living wage*) koja bi trebala iznositi 60 posto od prosječne plaće u svakoj državi. Osim toga, traži se i hitno osiguravanje slobode sindikalnog organiziranja u svim poduzećima.

Navedeno istraživanje iznimno je vrijedno jer nam pokazuje kako u praksi izgleda slobodno tržište i što sa sobom nose toliko razvikane strane investicije koje na sva zvona zazivaju političke elite u svim

europskim postsocijalističkim državama. Nakon privatizacije i sustavnog uništavanja domaće industrije zadnjih dvadesetak godina, ove periferne zemlje postale su zone jeftine radne snage za zemlje europskog centra i njihove investitore, u ovom slučaju obućarske brendove i poduzeća. Mogućnosti jednakog i zajedničkog razvoja zemalja unutar velike "europske obitelji" neostvarive su, a danas je jasno da su kvazi-prijateljska međunarodna priznanja sa zapada ranih 1990-ih dolazila uz poveću cijenu i uvjete.

Na konkretnom primjeru obućarske i tekstilne industrije vidimo da se iza slobodarskih proklamacija i fraza o slobodnotržišnoj ekonomiji bez državnog uplitanja, kao i o slobodi razmjene, protoka robe i kapitala krije sloboda izrabljivanja stotina tisuća sindikalno nezaštićenih neposrednih proizvođača-radnika. Drugim riječima, kapitalisti (kao prisvajačka klasa koja živi od tuđeg rada) koriste spomenute slobodarske fraze kako bi upakirali svoje klasne interese i motive, a u tome imaju svesrdnu pomoć sve većeg broja medija, ekonomista i političara. Dok lihvarske institucije poput MMF-a kreditorskim zahtjevima i ucjenama prema državama brinu da se gore opisani klasni odnos učvrsti, izdajničke, kompradorske i antinarodne vlade diljem Europe (**ROBERT FICO, ALEKSANDAR VUČIĆ, VIKTOR ORBAN** i sl.) na takva pravila igre objeručke pristaju čime je stvoreno jako savezništvo protiv radništva. U nacionalnim parlamentima oni nisu usamljeni, budući da se za istu politiku i privlačenje investitora zalažu i mnoge "opozicijske" stranke.

S obzirom na današnju jačinu kapitalističkog saveza, zahtjevi za slobodom sindikalnog organiziranja i utvrđivanjem dostojanstvene plaće svakako su važni koraci prema naprijed. U suradnji sa borbenim sindikatima, politička ljevica mora se stoga organizirati na principima borbe protiv domaćih

antiradničkih vlada i establišmenta, kao i na principima internacionalne solidarnosti jer se protiv sistema internacionalne eksploatacije može boriti jedino suradnjom svih radnih naroda. Klasni položaj radnika u Poljskoj, Albaniji ili Srbiji jednak je položaju radnika u Hrvatskoj, BiH ili Mađarskoj. Dosljedna, iskrena i učinkovita radnička borba ne poznaje granice, a svako odstupanje od tih temeljnih principa svjesno je djelovanje protiv emancipacije radničke klase.

RADNIČKA PISMA

Radnički portal kreće s objavljivanjem radničkih pisama te ovim putem pozivamo sve radnice i radnike da nam se obrate s pričom s vlastitog radnog mjesta koju bismo onda objavili (moguće je i anonimno) na portalu. Cilj radničkih pisama jest u konkretnom raskrinkavanju pojedinačnih slučajeva eksploatacije i u podizanju svijesti o stanju radničke klase danas u kapitalizmu.

Radnička pisma možete slati u inbox FB stranice Radničkog portala ili na e-mail: urednistvo@radnicki.org